

**PROGRAMMA VAN MAATREGELEN BIJ
ARCHEBO-RAPPORT 2021G103**

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN BILZEN – MARKT 43

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN,
N. GEELEN & K. BOUCKAERT

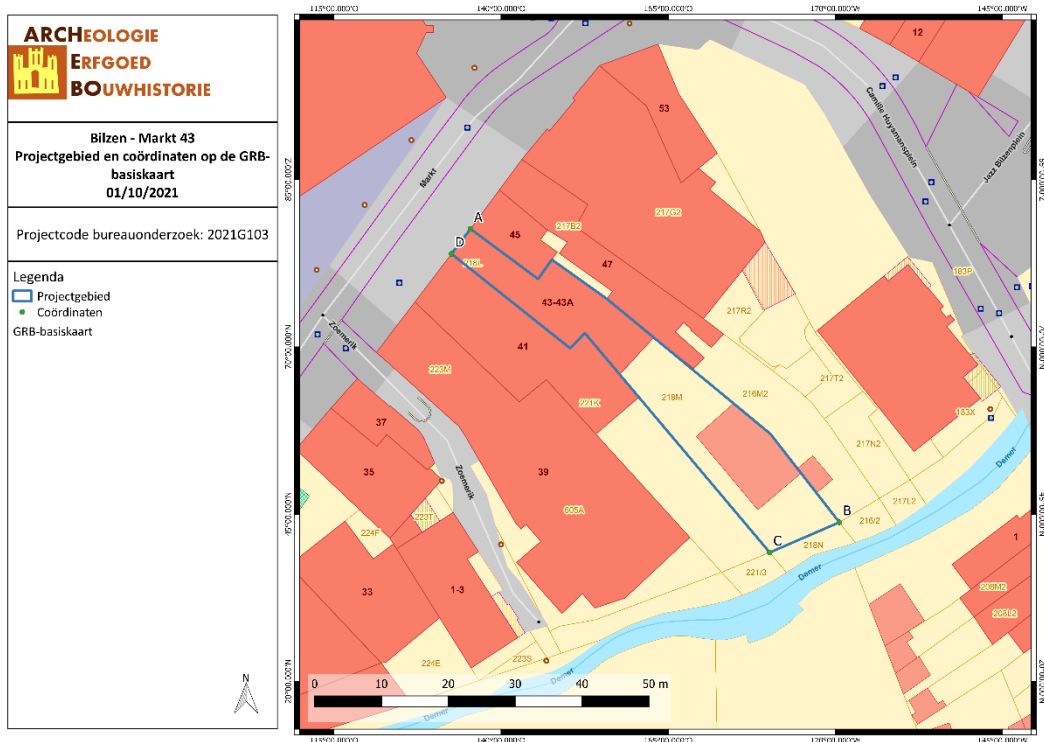
OKTOBER 2021

PROJECTCODE BUREAUONDERZOEK 2021G103

1 ALGEMEEN

Administratieve gegevens / Technische Fiche

Onderzoek:	Programma van maatregelen. Bilzen – Markt 43		
Opdrachtnemer:	ARCHEBO bvba		
	Merelnest 5		
	3470 Kortenaeken		
Projectleiding:	Jan Claesen		
Erkend archeoloog:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014		
Locatie:	Limburg, Bilzen, Markt 43		
Coördinaten :	A	X	230895.416
		Y	173967.637
	B	X	230950.599
		Y	173923.785
	C	X	230940.178
		Y	173919.280
	D	X	230892.573
		Y	173963.907
Kadastrale percelen:	Bilzen, Afdeling 1, Sectie M, perceelnummers: 218L & 218M		

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2021)

2 PROGRAMMA VAN MAATREGELLEN

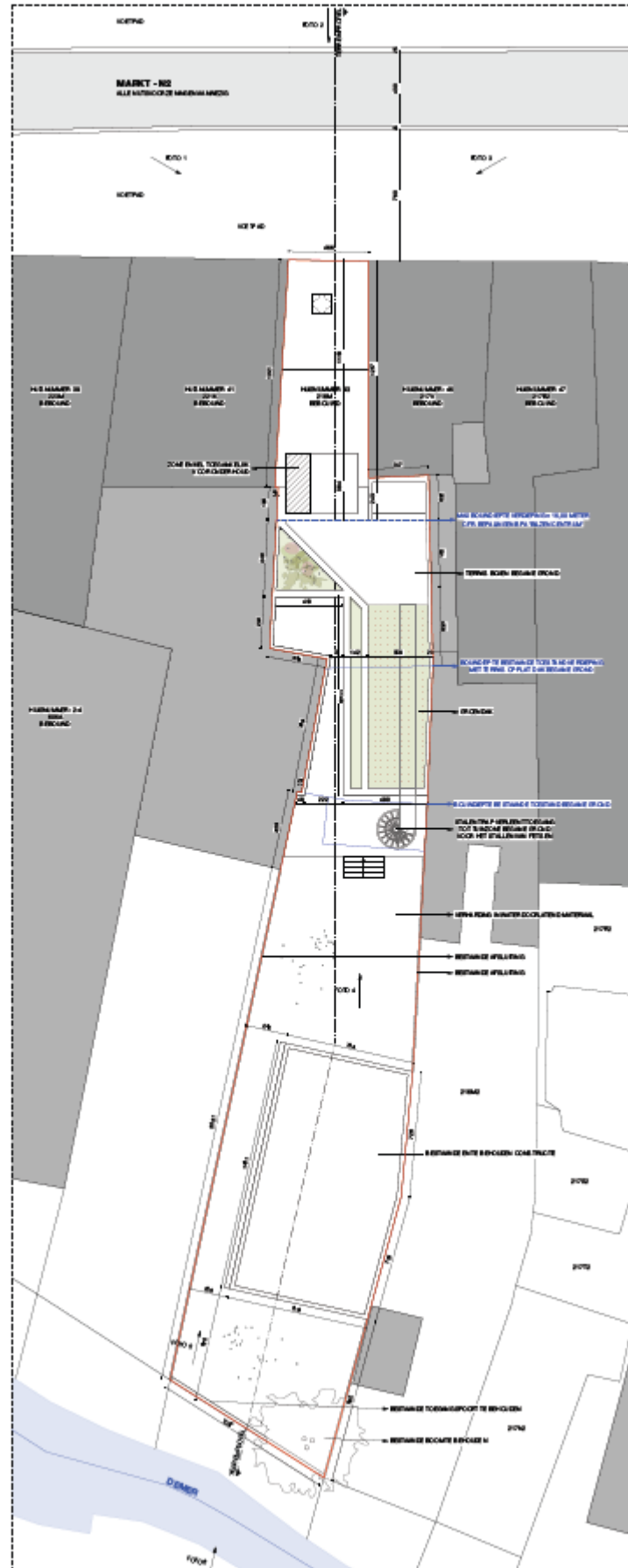
Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen. Het beschrijft de aard van deze maatregelen en de uitvoeringswijze van de eventuele maatregelen.

Aanleiding van het vooronderzoek

Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever de handelsruimtes aan de straatkant slopen met uitzondering van de gevel. Enkel de toegang in de bestaande gevel zal aangepast worden. Achter deze gevel zal een nieuwbouw opgetrokken worden. Deze nieuwbouw wordt volledig onderkelderd met een totale oppervlakte van ca. 48 m². De vloerplaat zal op een diepte van -2,70 m worden aangelegd t.o.v. de nulpas. De vloeropbouw heeft een dikte van 50 cm en zal bestaan uit een gepolierde funderingsplaat en voorzien worden van isolatie. De totale uitgravingsdiepte bedraagt zo -3,20 t.o.v. de nulpas. De nieuwe kelder zal dus dieper zijn dan de huidige kelder die volledig zal verdwijnen. De nieuwe kelder wordt in drie aparte ruimten opgedeeld en zal toegankelijk zijn via een trap langsheen de noordoostelijke zijde.

Achter deze nieuwbouw zal een tweede ruimte worden gebouwd. De vloer zal worden aangebracht op volle grond op een diepte van -1,51 m t.o.v. de nulpas (vloer achterbouw). Hierboven wordt een terras voorzien, boven de begane grond. Een deel van dit terras wordt ingenomen door een groendak. Er zal een stalen trap worden voorzien die toegang zal verlenen tot de tuinzone op de begane grond. Achter deze constructie zal verharding worden aangelegd in waterdoorlatend materiaal, met een totale oppervlakte van ca. 46 m².

Er zullen binnen de grenzen van het plangebied twee regenwaterputten worden ingebracht. Eén van 3.000 liter en één van 7.000 l.

Figuur 2: Inplantingsplan nieuwe toestand ('D Hoore-Vanweert architecten)

Resultaten van het bureauonderzoek

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor het projectgebied ter hoogte van Markt 43 te Bilzen (prov. Limburg). Het project betreft de renovatie van een handelspand met appartement. De huidige bebouwing zal binnen het plangebied grotendeels afgebroken worden, met uitzondering van de voorgevel en de bestaande constructie op het achtergebied. Vervolgens zal er een nieuwbouw opgetrokken worden. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 588 m².

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het volledige projectgebied omschreven als bebouwde zone ('OB'). In de nabijheid komen de bodemtypes Adp, Abp, AbB en Aba1 voor. Dit zijn matig natte tot droge leembodems zonder profiel, met textuur B horizont of met textuur B of structuur B horizont.

Het projectgebied grenst aan de westelijke oever van de Demer, op de gradiëntzone naar een hoger gelegen plateau ten noordwesten van het terrein. Het projectgebied ligt volgens het Digitaal Hoogtemodel tussen ongeveer 51 en 53 meter boven de zeespiegel. Gezien de topografische ligging is er enigszins een verwachting op het aantreffen van steentijd, maar gezien de stadscontext is de *in situ*-bewaring eerder laag in te schatten. Bovendien werden er in de onmiddellijke nabijheid van het onderzoeksgebied geen meldingen gemaakt van steentijdartefacten. Het aantreffen van steentijdartefacten is nooit volledig uit te sluiten, maar indien er toch artefacten aanwezig zouden zijn, bevinden deze zich wellicht in secundaire context.

Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Bilzen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest vanaf het einde van de 18de eeuw. Op alle beschikbare historische kaarten is er bebouwing te zien langsheen de straatkant, met uitzondering op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). De huidige bebouwing langsheen de straatkant wordt opgericht in de tweede helft van de 19de eeuw, ca. 1850. De huidige kelder is eveneens aangelegd bij deze bouwfase. Deze kelder zal volledig verdwijnen in de toekomstige situatie en kan een oudere fase gekend hebben.

De Centrale Archeologische Inventaris toont verschillende vondsten/locaties binnen de middeleeuwse stadswalling. Het betreft daarbij voornamelijk vondsten die in de middeleeuwen en de Nieuwe Tijd te dateren zijn. Enkel ter hoogte van de markt werd een kuil aangetroffen met daarin 3 soorten aardewerk, verbrande keien en een maalsteenfragment dat in de bronstijd te plaatsen is.

Het projectgebied bevindt zich in een omgeving met archeologisch potentieel. Het projectgebied situeert zich immers binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de middeleeuwse stadskern van Bilzen. Er is specifiek een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden uit de vroege en volle middeleeuwen omdat deze stad zich vooral tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht binnen een stadscontext.

Gemotiveerd advies

Het gemotiveerd advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is.

Het uitgevoerde vooronderzoek is volledig. Alle relevante beschikbare bronnen zijn geraadpleegd. Tot op heden werd enkel een bureauonderzoek uitgevoerd.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Het onderzoek toonde aan dat het plangebied waardevolle archeologische resten zou kunnen bevatten vanaf de steentijd tot heden.¹

Het uitvoeren van een **landschappelijk booronderzoek** zal niet bijdragen tot een uitgesproken kennisvermeerdering van de opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap van het onderzoeksproject. Bodemprofielen kunnen het best bekeken worden in een proefputtenonderzoek.

Verder is de mogelijke aanwezigheid van archeologische sporen en archeologische vondsten op het terrein niet van die aard dat **geofysisch onderzoek** de aan- of afwezigheid van een waardevolle archeologische site kan bevestigen of uitsluiten.

Omwille van de bebouwing en verharding is een **veldkartering** niet mogelijk. Ook na het slopen van de bebouwing is dit eveneens weinig zinvol.

Rekening houdend met de ligging op een helling is een tijdelijke aanwezigheid van steentijdsites niet uitgesloten, maar gezien de stadscontext is de *in situ*-bewaring eerder laag in te schatten. Een **verkennend** en **waarderend archeologisch booronderzoek**, alsook **proefputten in functie van steentijd artefactensites** is niet nuttig.

Er dient een **proefputtenonderzoek** plaats te vinden. Het projectgebied kan immers waardevolle sporensite bevatten uit de middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Bij dit onderzoek moet er de nodige

Indien er tijdens het proefputtenonderzoek archeologische waardevolle sporen worden aangetroffen, kan dit onderzoek gevolgd worden door een eventuele **opgraving**.

Randvoorwaarden

Het betreft een uitgesteld onderzoek. De aanwezige bebouwing dient in eerste instantie gesloopt te worden tot op het maaiveld. Ook de aanwezige verharding dient opgebroken te worden. Elke bodemingreep onder het maaiveld (vloerplaten liggen onder het maaiveld) kan enkel uitgevoerd worden onder begeleiding van een archeoloog.

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

a) Onderzoeksmethode

Er wordt een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem voorgesteld dat bestaat uit volgende onderzoeksmethodes:

- Proefputtenonderzoek

Er wordt geadviseerd voor een proefputtenonderzoek om voor een volledige evaluering van het projectgebied te zorgen. Er dient wel rekening te worden gehouden met de bomen die bewaard blijven. Er mogen geen ingrepen in de bodem plaatsvinden onder de kruinzones van de te bewaren bomen (zie verslag van resultaten)

- Is het **MOGELIJK** deze methode toe te passen op het terrein? Ja.

---

¹ Zie Resultaat van het bureauonderzoek

- Is het **NUTTIG** deze methode toe te passen op het terrein? Ja, een proefputtenonderzoek is het middel bij uitstek om het bestaan van een mogelijke archeologische sporensite aan te tonen.
- Is het overdreven **SCHADELIJK** voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein? Neen.
- Is het **NOODZAKELIJK** deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)? Ja.

b) Onderzoekstechnieken

Na de sloop van de bovenbouw, inclusief de betonnen welfsels boven de kelder, dient eerst een onderzoek plaats te vinden van de bakstenen constructies in de kelder. Deze kunnen mogelijk teruggaan op oudere bouwfases. Bij dit onderzoek mag een deel van de bakstenen constructies verwijderd worden om te kijken of er inderdaad oudere bouwfases aanwezig zijn. Indien dit zo is, worden deze geregistreerd zoals een opgraving en dit volgens de Code van Goede Praktijk. Met vooruitschrijdend inzicht wordt bepaald of de proefput aan de straatzijde dient aangelegd te worden. De proefputten op het achterliggende terrein dienen sowieso aangelegd te worden (zie onder).

Doelstelling van een vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefputten op sites met een complexe verticale stratigrafie is nagaan of archeologische niveaus aanwezig zijn in het projectgebied, op welke diepte deze aanwezig zijn en het potentieel op kennisvermeerdering bepalen. Vervolgens wordt een inschatting gemaakt van de versturende impact van de geplande werken op het projectgebied.

Er wordt geopteerd voor **3 proefputten**. De afmetingen van deze proefputten is gezien de beperkte breedte van het onderzoeksgebied beperkt tot 2x2 of 3x3, afhankelijk van de mogelijkheden op het terrein. De locaties werden vastgelegd op basis van de analyse van historische, cartografische en iconografische bronnen. In deze proefputten wordt de verticale en horizontale omvang van de stedelijke context geanalyseerd. Ook de aard, datering en waarde van deze context worden bestudeerd, evenals hun relatie met het landschap en de impact van de geplande werken. Indien er op basis van de proefputten te weinig ruimtelijk inzicht bekomen werd, kunnen de twee proefputten op het achterliggende terrein met elkaar verbonden worden door middel van een proefsleuf.

Bij het bepalen van de methode en technieken worden volgende keuzes gemaakt afhankelijk van het vooronderzoek:

- Omvang van de putten
- Diepte van de putten
- Aantal putten
- Inplanting van de putten

De keuze is verder afhankelijk van volgende parameters:

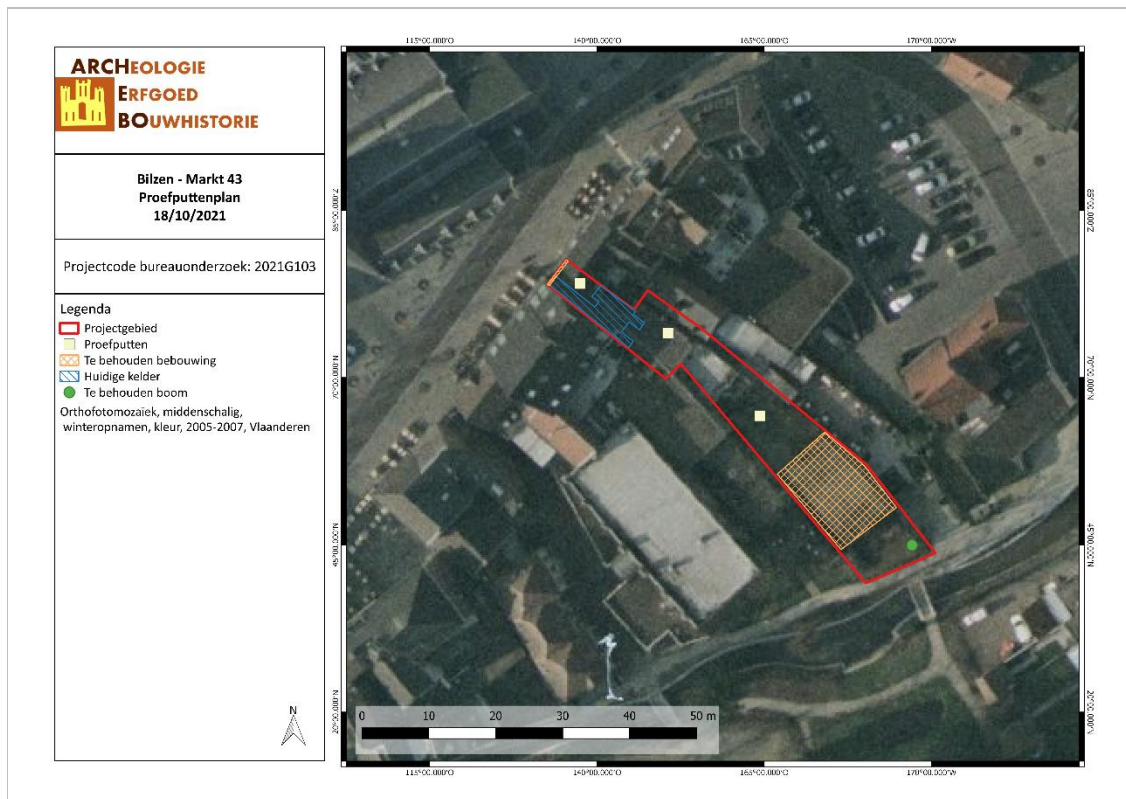
- Aard ondergrond
- Doelstellingen onderzoek
- Verwachte sporen- en vondstendensiteit
- Terreingesteldheid

Indien tijdens het graven van de proefputten wordt vastgesteld dat het om een stratigrafisch complexe site zou gaan, mag er -plaatselijk en indien mogelijk- verdiept worden om de complexe stratigrafie in kaart te brengen. Het aantal vlakken en de aanlegdieptes ervan worden tijdens het veldwerk bepaald door de archeoloog. Alle sporen worden gefotografeerd en ingetekend met landmeetkundige precisie.

Bij dit onderzoek dient er voldoende aandacht te gaan naar de bodemopbouw. In elke proefput moet er minstens één profiel opgeschoond en geregistreerd worden in functie van de studie van de stratigrafische opbouw.

Elk archeologisch vlak dient met een metaaldetector onderzocht te worden op signalen.

De concrete uitvoer van het onderzoek gebeurt conform de technische bepalingen voorgeschreven in de Code van de Goede Praktijk (8.6.3: Technische bepalingen).

Figuur 3: Situering en het proefputtenplan op de Orthokaart (ARCHEBO bvba, 2020)

c) Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

De volgende onderzoeksvragen moeten met dit onderzoek minimaal beantwoord worden:

- *In hoeverre is de bodemopbouw intact, dan wel verstoord?*
- *Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?*
- *Op welke dieptes bevinden zich relevante archeologische niveaus?*
- *Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden? Zijn er tekenen van erosie?*
- *Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?*
- *Zijn er sporen aanwezig? Zo ja,*
  - o *Geef een beknopte omschrijving.*
  - o *Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?*
  - o *Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?*
  - o *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?*
  - o *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*
  - o *Kan op basis van het sporenbestand in de proefputten een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?*
- *Werd er een waardevolle archeologische vindplaats vastgesteld? Zo ja,*

- *Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?*
- *Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?*
- *Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?*
- *Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?*
- *Is er vervolgonderzoek noodzakelijk?*

Het onderzoek is succesvol indien aan al deze vragen een gepast antwoord kan gegeven worden.

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

1. Oppervlaktecriterium

Aangezien het principe van het voorgestelde proefputtenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

2. Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

3. Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van één of meerdere archeologische vindplaatsen in het plangebied.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk die voor aanvang van het onderzoek met ingreep in de bodem reeds voorzien zijn.

3 FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2021).....	2
Figuur 2: Inplantingsplan nieuwe toestand ('D Hoore-Vanweert architecten)	4
Figuur 3: Situering en het proefputtenplan op de Orthokaart (ARCHEBO bvba, 2020)	8